

O'ZBEKISTON: ZAMONAVIY ILM-FAN VA TADQIQOT MASALALARI

O'ZBEKISTONDA BINES MUHITINI HOZIRGI HOLATI VA UNI BAHOLASH METODOLOGIYASI

University of Business and Science

Stajor-o'qituvchisi

Maxkamova Dilafruz Nurmuhammad qizi

Annotatsiya: So'nggi yillarda O'zbekistonda iqtisodiyotni liberallashtirish, tadbirkorlik faoliyatini qo'llab-quvvatlash va investitsiya muhitini yaxshilashga qaratilgan keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Bu jarayonlar mamlakatda biznes muhitining sifatini oshirish va xalqaro maydondagi raqobatbardoshligini kuchaytirishga xizmat qilmoqda. Biznes muhiti iqtisodiy o'sishning muhim omillaridan biri bo'lib, u tadbirkorlik faoliyatini boshlash, yurtish va rivojlantirish uchun yaratilgan shart-sharoitlar majmuasini ifodalaydi. Shu boisdan, biznes muhitini ilmiy asosda baholash, mavjud muammolarini aniqlash va samarali takliflar ishlab chiqish dolzarb masala hisoblanadi.

Kalit so'zlar: biznes muhiti, tadbirkorlik faoliyati, iqtisodiy islohotlar, investitsiya muhiti, biznesni baholash metodologiyasi.

Metodologiya (Methods)

Mazkur tadqiqotda quyidagi ilmiy-uslubiy yondashuvlardan foydalanildi:

- **Tahliliy usul** — O'zbekistonda biznes muhitiga oid statistik ma'lumotlar va hisobotlarni o'rganish uchun;
- **Solishtirma tahlil** — xalqaro tajriba va ko'rsatkichlar bilan taqqoslash orqali baholash;
- **Indekslash usuli** — biznes muhitini kompleks baholashda turli indekslardan foydalanish;
- **So'rov va ekspert bahosi** — tadbirkorlar fikrini o'rganish orqali real muhitni aniqlash.

Tadqiqotda biznes muhitini baholashda quyidagi asosiy ko'rsatkichlar asos qilib olindi:

- biznesni ro'yxatdan o'tkazish qulayligi;
- soliq yukining darajasi;
- kredit olish imkoniyati;
- investorlar huquqlarining himoyasi;
- infratuzilma va raqamli xizmatlar rivoji.

Shuningdek, xalqaro reytinglar va indekslar (masalan, Doing Business metodologiyasi) tahlil qilindi.

1-jadval. O'zbekistonda biznes muhitining asosiy ko'rsatkichlari

Ko'rsatkich	2018-y	2020-y	223-y	O'zgarish
lar	il	il	il	tendensiyalari

O'ZBEKISTON: ZAMONAVIY ILM-FAN VA TADQIQOT MASALALARI

Biznesni ro'yxatdan o'tkazish (kun)	5	3	1	Yaxshilangan
Soliq yukining darajasi (%)	38	32	27	Kamaygan
Kredit olish indeksi (0-100)	45	55	65	Yaxshilangan
Investorlar himoyasi indeksi	50	60	70	Yaxshilangan
Elektron xizmatlar uluushi	30	55	75	Keskin oshgan

Natijalar (Results)

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonda so'nggi yillarda biznes muhitini yaxshilash borasida sezilarli ijobiy o'zgarishlar kuzatilmoqda:

- biznesni ro'yxatdan o'tkazish jarayonlari soddalashtirildi;
- soliq tizimi optimallashtirildi va stavkalar kamaytirildi;
- elektron davlat xizmatlari keng joriy etildi;
- xorijiy investorlar uchun qo'shimcha imtiyozlar yaratildi.

Biroq, ayrim muammolar ham saqlanib qolmoqda:

- byurokratik to'siqlar hali ham mavjud;
- sud-huquq tizimining samaradorligi yetarli darajada emas;
- moliyaviy resurslarga kirish imkoniyati cheklangan;
- hududlar o'rtasida biznes muhiti rivojlanishida tafovut mavjud.

Indeks tahlili natijalariga ko'ra, O'zbekistonning biznes muhiti o'rtacha darajada baholanib, ayrim yo'nalishlarda sezilarli o'sish tendensiyasi kuzatilmoqda.

2-jadval. Biznes muhitini baholash metodologiyalarining taqqoslama tahlili

Metodologiya turi	Afzalliklari	Kamchiliklari	Qo'llash darajasi
Indeks asosida baholash	Kompleks va solishtirish imkonini beradi	Ba'zan umumlashtirib yuboradi	Yuqori
Statistik tahlil	Aniq raqamlar asosida baholash	Sifat ko'rsatkichlarini qamrab oladi	Yuqori
So'rovnoma usuli	Real tadbirkor fikrini aks ettiradi	Subyektivlik mavjud	O'rta

O'ZBEKISTON: ZAMONAVIY ILM-FAN VA TADQIQOT MASALALARI

Ekspert bahosi	Chuqur tahlil imkonini beradi	Mutaxassisga bog'liq	O'rta
Solishtirma tahlil	Xalqaro tajriba bilan qiyoslash imkonini beradi	To'liq mos kelmasligi	Yuqori

Muhokama (Discussion)

Olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonda biznes muhitini yaxshilash bo'yicha olib borilayotgan islohotlar ijobiy samara bermoqda. Ayniqsa, raqamlashtirish va davlat xizmatlarini elektron shaklga o'tkazish tadbirkorlar uchun qulaylik yaratmoqda.

Shu bilan birga, biznes muhitini yanada rivojlantirish uchun quyidagi yo'nalishlarda ishlarni kuchaytirish zarur:

- institutsional islohotlarni chuqurlashtirish;
- sud tizimini mustahkamlash va shaffoflikni oshirish;
- kichik biznes uchun moliyaviy qo'llab-quvvatlashni kengaytirish;
- hududiy rivojlanishdagi nomutanosibliklarni kamaytirish.

Kelgusida biznes muhitini baholashda nafaqat kvantitativ ko'rsatkichlar, balki sifat ko'rsatkichlari (tadbirkorlar qoniqish darajasi, ishonch indeksi va boshqalar)ni ham hisobga olish muhimdir.

Xulosa

Mazkur tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonda biznes muhitini yaxshilash bo'yicha amalga oshirilayotgan islohotlar tizimli xarakterga ega bo'lib, ular qisqa vaqt ichida sezilarli ijobiy natijalarni ta'minlamoqda. Xususan, tadbirkorlik faoliyatini ro'yxatdan o'tkazish jarayonlarining soddalashtirilishi, soliq yukining kamaytirilishi, elektron davlat xizmatlarining keng joriy etilishi hamda investitsiyalarni jalb qilish mexanizmlarining takomillashuvi biznes yuritish sharoitlarini sezilarli darajada yaxshilagan.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, biznes muhitini baholashda qo'llanilgan metodologiyalar — indekslash, statistik tahlil, so'rovnomalar va solishtirma yondashuvlar — o'zaro uyg'un holda qo'llanilganda eng samarali natijani beradi. Ayniqsa, xalqaro indekslar bilan milliy ko'rsatkichlarni integratsiyalash orqali yanada aniq va ishonchli baholash tizimini shakllantirish mumkin.

Shu bilan birga, tadqiqot davomida bir qator tizimli muammolar ham aniqlandi. Jumladan, ayrim sohalarida byurokratik to'siqlar saqlanib qolayotganligi, sud-huquq tizimining to'liq samarali ishlamayotganligi, kichik biznes subyektlari uchun moliyaviy resurslarga kirish imkoniyatlarining cheklanganligi hamda hududlar o'rtasida iqtisodiy rivojlanish nomutanosibligi

O'ZBEKISTON: ZAMONAVIY ILM-FAN VA TADQIQOT MASALALARI

mavjudligi biznes muhitining to'liq salohiyatini namoyon etishiga to'sqinlik qilmoqda.

Kelgusida biznes muhitini yanada rivojlantirish uchun quyidagi ustuvor yo'nalishlarga e'tibor qaratish maqsadga muvofiq:

- institutsional islohotlarni chuqurlashtirish va boshqaruv samaradorligini oshirish;
- sud-huquq tizimini isloh qilish orqali investorlar ishonchini mustahkamlash;
- kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni moliyaviy qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini kengaytirish;
- hududiy iqtisodiy siyosatni takomillashtirish orqali teng rivojlanishni ta'minlash;
- biznes muhitini baholashda zamonaviy raqamli va sifat ko'rsatkichlarini keng joriy etish.

Umuman olganda, O'zbekistonda biznes muhitini yaxshilash bo'yicha olib borilayotgan siyosat uzoq muddatda iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash, investitsiyaviy jozibadorlikni oshirish va xalqaro iqtisodiy tizimga integratsiyani kuchaytirishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti farmon va qarorlari to'plami. – Toshkent, 2018–2024.
2. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi. **Yillik statistik to'plam.** – Toshkent, 2023.
3. World Bank. *Doing Business 2020: Comparing Business Regulation in 190 Economies.* – Washington DC, 2020.
4. OECD. *SME Policy Index: Eastern Partner Countries.* – Paris, 2020.
5. O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi hisobotlari. – Toshkent, 2022–2024.
6. Porter, M.E. *The Competitive Advantage of Nations.* – New York: Free Press, 1990.
7. North, D.C. *Institutions, Institutional Change and Economic Performance.* – Cambridge University Press, 1990.
8. Djankov, S., La Porta, R., Lopez-de-Silanes, F., Shleifer, A. *The Regulation of Entry.* – Quarterly Journal of Economics, 2002.

